جایگاه ادله الکترونیکی در اثبات جرایم در نظام جزایی ایران و استرالیا

سرشناسه : نظرزاده قصابی، طاهر، ۱۳۵۹ -
عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام
Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور : جایگاه ادله الکترونیکی در اثبات جرایم در نظام جزایی ایران و استرالیا/مولف طاهره نظرزادهقصابی.
مشخصات نشر : تهران: سنجش و دانش، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری : ۱۰۷ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۲۳۲-۷٤٤-٤
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : شواهد الکترونیکی -- ایران
موضوع : Electronic evidence -- Iran
موضوع : شواهد الکترونیکی -- استرالیا
موضوع : Evidence, Demonstrative-- Australia
موضوع : ادله اثبات دعوی -- ایران
موضوع : Evidence, Demonstrati[illegible]-- Iran
موضوع : ادله [illegible]ات دعوی -- استرالیا
موضوع : Electronic evidence -- Austr[illegible]ia
موضوع : حقوق طبیعی
موضوع : Com[illegible]ar[illegible]ve
رده بندی کنگره : ۱۳۹[illegible]ن۶ج ۰۴۳ KMH
رده بندی دیویی : [illegible]/۳۴۳
شماره کتابشناسی ملی : ۴۴۰۷۶۳

جایگاه ادله الکترونیکی در اثبات جرایم در نظام جزایی ایران و استرالیا

مولف: طاهر نظرزاده قصابی
ناشر: انتشارات سنجش و دانش
تیراژ: ۲۰۰ نسخه
نوبت چاپ: ۱۳۹۵ ،اول
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۳۲-۷٤٤-٤
قیمت ۱۵۰۰۰۰ ریال
آدرس:خیابان انقلاب-خیابان دانشگاه-تقاطع روانمهر-پلاک ۱۲۶-ساختمان سنجش و دانش تلفن:۶۱۲۶-۰۲۱

فهرست مطالب

عنوان صفحه

فصل دوم: اصول و شرایط حاکم بر ادله الکترونیک

فصل سوّم: موانع استناد به ادله الکترونیکی در نظام کیفری ایران و استرالیا

چکیده:

با توجه به اینکه در عصر جدید داده های مندرج در اینترنت و دنیای مجازی در صورتی که صحت انتساب آنها به اشخاص حقیقی یا حقوقی اثبات شود می تواند به عنوان ادله الکترونیکی در دعاوی مطرح باشند و در مورد مسائل حقوقی به قاضی کمک شایانی بکند، صاحب‌نظران نظام عدالت کیفری کوشیده‌اند با نهادینه سازی شاخه‌های پژوهشی ـ کاربردی جدید، مانند استناد پذیری ادله الکترونیکی در امور کیفری و کشف علمی جرایم، در عین حال که بر غنای حقوق کیفری می‌افزایند نواقص و نارسایی‌های حقوقی ـ علمی آن را هم رفع کنند. در پرتو نظام ادله اثبات در امور کیفری، از آنجا که داده‌ها، حقایق مربوط به امور خود را دربردارند باید به عنوان ادله اثبات جرم، به کشف جرایم کمک کنند و مجریان قانون با داده‌های الکترونیکی معتبر به منزله ادله قابل استناد بودن به آن ترتیب اثر می‌دهند. در قوانین جمهوری اسلامی ایران در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و الحاقات بعدی آن در تیرماه ۱۳۹۴ و قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ و بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵، قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲، آیین نامه جمع‌آوری و استناد پذیری ادله الکترونیکی مصوب سال ۱۳۹۳ و قانون جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸، قانون گذار به بحث جایگاه ادله الکترونیکی در اثبات جرایم در نظام جزایی ایران پرداخته و علی‌رغم اینکه دلایل الکترونیکی معتبر و واجد ارزش اثباتی تلقی شده است اما آنچنانکه باید در فرهنگ و نظام قضایی ایران این بحث جدید جایگاه خود را هنوز نیافته است در کشور استرالیا نیز علی رغم اینکه وضعیت حقوقی از منطقه‌ای به منطقهٔ دیگر متفاوت بوده و این کشور بصورت فدرال اداره می‌گردد لکن به علت قدمت تأسیس قوانین مربوط به جرایم رایانه‌ای و امورات وابسته به آن که مصوب سال ۱۹۸۳ میلادی می‌باشد و نیز با توجه به سابقه وجود چنین پرونده‌هایی در محاکمه آن کشور، جایگاهی بسیار مستحکم و قوی‌تر نسبت به قوانین جدیدالتصویب در نظام قضایی ایران از حیث تقنین و نیز فرهنگ نظام قضایی دارد.

واژگان کلیدی: جرائم رایانه ای، ادله الکترونیکی، فناوری اطلاعات، نظام دادرسی رایانه ای

مقدمه:

با گسترش شبکه های جهانی اینترنتی، استفاده از شبکه های رایانه ای به شدت رو به افزایش است. به موازات افزایش پیوستن به این شبکه ها بحث های حقوقی اعم از حقوق خصوصی و حقوق کیفری نمود پیدا می کند. فضای الکترونیکی و اینترنت با فضای فیزیکی و جغرافیایی ملموس که حقوق سنتی ناظر به آن است، متفاوت است، به طوری که این فضا کاملاً غیر ملموس و مجازی است و مرز جغرافیایی نمی‌شناسد. این تفاوت مسائلی از قبیل محل انعقاد عقد و محل اجرای آن و تشخیص قواعد حاکم بر روابط طرفین عقد در حقوق خصوصی و مسائلی نظیر ادله اثبات دعاوی در خصوص جرائم اینترنتی، صلاحیت مراجع قضائی مختلف در رابطه با آن جرائم در حقوق کیفری را برانگیخته است. یکی از مهم ترین فناوری هایی که توانسته به ویژه در یک دهه اخیر جایگاه مطلوبی برای خود پیدا کند، فناوری رمزنگاری است. به این ترتیب، با به کار گیری این فناوری می توان انتظار داشت تمامیّت و در عین حال محرمانگی و دسترس پذیری کاملاً محدود و انحصاری داده های الکترونیکی تأمین گردد. به طور کلی، سیستم های رایانه ای و به تبع آنها فضای سایبر، از سه منظر حوزه جرایم را با تحولاتی مواجه کرده اند: گروهی از جرایم هستند که از لحاظ ارتکاب، هیچ وابستگی ای به فضای سایبر ندارند، امّا دلایل و آثاری که از آنها در فضای سایبر به جا مانده، می تواند نقش مؤثری در اثبات آنها داشته باشد. گروه دیگری از جرایم هستند که با اینکه از لحاظ ارتکاب به فضای سایبر وابستگی ندارند، اما چنانچه این فضا را به خدمت گیرند، نتایجی که عایدشان خواهد شد، حتی ممکن است فراتر از حد تصورشان باشد. گروه سوم نیز جرایمی هستند که به خود این فضا مربوط می شوند. به عبارت دیگر، این فضا نه تنها بستر و مکان ارتکاب این طیف از جرایم را فراهم می آورد، بلکه خودش آماج آنها نیز قرار می گیرد و از آنجا که مطابق مبانی حقوق جزا، عناصر متشکله آنها متفاوت است، نمی توان آنها را با قوانین کیفری جاری مورد رسیدگی قرار داد و همانطور که شاهد هستیم، بسیاری از کشورها در این رابطه قوانین جدیدی تصویب یا قوانین موجود خود را به نحوی اصلاح کرده اند که امکان رسیدگی به آنها نیز وجود داشته باشد. امروزه تقریباً جرمی را نمی توان یافت که به نحوی با فضای سایبر در ارتباط نباشد. کنوانسیون اروپایی جرایم سایبر (نوامبر ۲۰۰۱) در بند ۲ ماده ۱۴ که اولین ماده از بخش کلی کنوانسیون به شمار می‌آید به این سه نوع از جرایم تصریح کرده است.(جلالی فراهانی، ۱۳۸۹، ص ۱۹۶)

محیط سایبر هر دو حوزه صحنه های وقوع جرم در دنیای واقعی و صحنه های وقوع جرم در محیط صرف دیجیتال را دربر می گیرد. در صورتی که جرم در دنیای فیزیکی به وقوع بپیوندد و رایانه‌ای که دسترسی به شبکه دارد در صحنه وقوع جرم باشد؛ بازرسان باید از رایانه و شبکه مربوط جهت یافتن ادله الکترونیکی بازرسی و تحقیق به عمل آورند. برخی از جرم های فضای سایبری مانند دسترسی غیرمجاز به

رایانه، جدید بوده و خاص جهان آنلاین اند. جرم های دیگر مانند کلاهبرداری یا سرقت اشیاء گران قیمت برای جهان واقعی شده اند. در هر دو مورد، ماهیت مرموز و اغلب ناشناخته فعالیت در فضای سایبری مشکلاتی را در زمینه اجرای قانون به وجود می آورد. البته، مبنای شناسایی، دستگیری و پیگرد مجرمان را دلایل تشکیل می دهند. در رویه قضایی ایران نیز اگر چه در خصوص پذیرش ادله الکترونیکی تردید های فراوان وجود داشت، ولی، سرانجام در قانون جرایم رایانه ای، مصوب(۱۳۸۸)، قابل استناد بودن ادله الکترونیکی مورد پذیرش قرار گرفت. برطبق ماده ۴۹ قانون مذکور «به منظور حفظ صحت و تمامیت، اعتبار و انکارناپذیری ادله الکترونیکی جمع آوری شده مطابق آیین نامه مربوط از آنها نگهداری و مراقبت به عمل می‌آید» و بر طبق ماده ۳۴ همان قانون «هرگاه حفظ داده‌های رایانه‌ای ذخیره شده برای تحقیق یا دادرسی لازم باشد مقام قضایی دستور حفاظت از آنها را برای اشخاصی که به نحوی تحت تصرف یا کنترل دارند، صادر کند» و در ادامه در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب سال ۱۳۹۲ وفق ماده ۶۸۵ بیان شده است «چنانچه داده های رایانه ای توسط طرف دعوا یا شخص ثالثی که از دعوا آگاهی ندارد، ایجاد یا پردازش یا ذخیره یا منتقل شود و سامانه رایانه ای یا مخابراتی مربوط به نحوی درست عمل کند که به صحت و تمامیت، اعتبار و انکار ناپذیری داده ها خدشه وارد نشود، قابل استناد است». و در نهایت با تصویب آیین نامه جمع آوری و استناد پذیری ادله الکترونیکی مصوب ۱۳۹۳/۵/۱۲، استنادپذیری ادله الکترونیکی و جمع آوری و نگهداری و حفاظت داده‌ها بیان شده است. ادله الکترونیکی در برگیرنده‌ی هر نوع داده‌ی الکترونیکی است که می تواند مُثبِت امر حقوقی یا اثبات کننده وقوع جرم و یا فراهم کننده ارتباط بین جرم و قربانی آن یا جرم و عامل ارتکابی آن باشد. قوانین راجع به ادله را باید با واقعیات مشاغل عصر حاضر مطابقت داد. ابر رایانه ها، رایانه های کوچک و ریز رایانه ها، نقش فراگیری را در جامعه ما به عهده دارند. بی تردید، با توسعه علم و فناوری در عصر حاضر،این حوزه از جایگاهی به مراتب حساس‌تر بر خوردار شده است.(جلالی فراهانی، ۱۳۸۹، ص۱۹۱)

به طور کلی داده های الکترونیکی از مزایایی بر خوردارند که سوابق فیزیکی از آنها بی بهره اند. عمده این مزایا از آنجا ناشی می‌شوند که داده های الکترونیکی می توانند در اشکال کاملاً متمایزی ظاهر شوند، به نحوی که آنچه در قالب نسخه چاپی یا پرینت در مقابل دیدگان ما قرار می‌گیرد به همان شکل در سیستم رایانه ای وجود ندارد و مجموعه ای از صفر و یک هاست که براساس فرمول ها و الگوریتم های دقیق ریاضی کنار یکدیگر قرار گرفته اند. به لحاظ قرار داشتن داده ها در یک قالب انعطاف پذیر الکترونیکی و همچنین امکان کپی‌برداری دقیق از آنها، به راحتی می توان هر گونه تغییر و اصلاح را در نسخه های کپی به مثابه نسخه اصل انجام داد و اصل سند را محفوظ داشت.(همان، ص ۲۱۱)